

Інформаційна довідка
щодо проєкту Постанови Верховної Ради України «Про створення
Парламентського простору пам'яті та Парламентської книги пам'яті
полеглих Захисників і Захисниць України»
*(реєстр. № 15042 від 23.02.2026)**

Анотація. В інформаційній довідці представлено результати аналізу пропозицій, передбачених проєктом Постанови Верховної Ради України «Про створення Парламентського простору пам'яті та Парламентської книги пам'яті полеглих Захисників і Захисниць України» (реєстр. № 15042 від 23.02.2026).

Ключові слова: меморіалізація, Захисники / Захисниці України, Парламентський простір пам'яті, Парламентська книга пам'яті.

Вступ

Із початком російської збройної агресії вшанування пам'яті в Україні набуло вагомого суспільного значення. Увічнення пам'яті полеглих Захисників / Захисниць України стало важливим складником формування національної ідентичності, консолідації суспільства та реалізації державної політики пам'яті.

Наразі одним із ключових елементів формування державної політики в означеній сфері є схвалена урядом Концепція вшанування пам'яті полеглих Захисників і Захисниць України, яка визначає основні підходи і принципи меморіалізації, збереження історичної пам'яті й належного вшанування осіб, які загинули, захищаючи незалежність і територіальну цілісність України¹.

Зауважимо, що особливістю сучасної політики пам'яті є перехід від локальних меморіальних практик до формування цілісної державної системи комеморації. Ідеться не лише про встановлення пам'ятників або перейменування топонімів, а про створення постійно діючих просторів пам'яті як складової діяльності державних інституцій.

Дослідницькою службою Верховної Ради України підготовлено Аналітичну записку з питань порівняльного законодавства щодо увічнення пам'яті полеглих учасників війн у Книгах пам'яті, в якій викладено результати аналізу регулювання засад і принципів політики пам'яті в законодавстві іноземних держав. Визначено концептуальні підходи до реалізації політики пам'яті, основні заходи комеморації та форми меморіалізації щодо борців за незалежність та учасників воєн².

Основна частина

Проєкт Постанови Верховної Ради України «Про створення Парламентського простору пам'яті та Парламентської книги пам'яті полеглих Захисників і Захисниць України» (реєстр. № 15042 від 23.02.2026) має на меті

¹ Концепція вшанування пам'яті загиблих Захисників і Захисниць України та формування культури поваги і підтримки ветеранів війни до 2028 року : Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2025 року № 1342-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1342-2025-%D1%80#Text>

² Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо увічнення пам'яті полеглих учасників війн у Книгах пам'яті. Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/hum_social_policy/analytical_notes-hsp/77521.html

«створення Парламентського простору пам'яті та Парламентської книги пам'яті як елементів безперервної, деполітизованої та загальнонаціональної традиції вшанування полеглих Захисників і Захисниць України»³. Зокрема, передбачається: створення у Верховній Раді України Парламентського простору пам'яті як фізичного та символічного меморіального середовища; заснування Парламентської книги пам'яті як офіційної рукописної меморіальної книги, що не має юридичних наслідків; визначення принципів і порядку внесення записів без політичного складника; створення електронного парламентського ресурсу пам'яті як похідного інструменту.

Розглянувши проєкт акта, вважаємо за доцільне висловити таке.

Політика меморіалізації ґрунтується на положеннях законів України: «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу»⁴, «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті»⁵, «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років»⁶, «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України»⁷, а також на указах Президента України та постановах Кабінету Міністрів України, спрямованих на увічнення пам'яті загиблих учасників відсічі збройній агресії Російської Федерації проти України.

Відповідно до Закону України «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу» до основних завдань державної політики національної пам'яті, зокрема, віднесено: увічнення пам'яті про осіб, які брали участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, опорі тоталітарним режимам, зокрема у Війні за Незалежність України, борців за незалежність України у ХХ столітті; створення, упорядкування і збереження місць пам'яті.

Відповідно до законодавства реалізацію державної політики у сфері меморіалізації та вшанування пам'яті Захисників і Захисниць України забезпечують Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади, зокрема Український інститут національної пам'яті, Міністерство у справах ветеранів України, Міністерство культури України, а також органи місцевого самоврядування. Натомість Верховна Рада України не наділена спеціальними повноваженнями щодо реалізації державної політики у сфері меморіалізації. У зв'язку з цим потребує додаткового обґрунтування започаткування Парламентського простору пам'яті та участь Апарату Верховної Ради України у веденні Парламентської книги пам'яті.

³ Про створення Парламентського простору пам'яті та Парламентської книги пам'яті полеглих Захисників і Захисниць України : Проєкт Постанови Верховної Ради України № 15042 від 23.02.2026. Картка законопроєкту. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/69625>

⁴ Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу : Закон України від 21.08.2025 № 4579-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4579-20#Text>

⁵ Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті : Закон України від 09.04.2015 № 314-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19#Text>

⁶ Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років : Закон України від 09.04.2015 № 315-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/315-19#Text>

⁷ Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України : Закон України від 03.03.2022 № 2114-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text>

Досвід іноземних держав засвідчує функціонування парламентських меморіальних просторів та книг пам'яті як важливих елементів державної політики вшанування загиблих захисників держави. Найбільшого розвитку такі форми меморіалізації набули в державах Співдружності націй, зокрема у Великій Британії, Канаді та Австралії, а також у США⁸.

У державах Співдружності націй книги пам'яті традиційно мають не лише меморіальне, а й символічне та церемоніальне значення. Вони розглядаються як особливий атрибут вшанування полеглих, що уособлює історичний зв'язок між державою, суспільством та жертвою, принесеною заради захисту країни. Такі книги зазвичай розміщуються у парламентських будівлях або національних меморіальних комплексах та використовуються під час офіційних пам'ятних церемоній.

У США меморіальні практики більше орієнтовані на створення монументальних меморіалів та електронних баз даних загиблих. Водночас книги пам'яті є інструментом систематизації та збереження інформації про осіб, які загинули під час виконання військового обов'язку.

Загалом закордонний досвід демонструє схожі підходи до створення парламентських просторів пам'яті та книг пам'яті. Як правило, такі ініціативи реалізуються на основі спеціальних урядових або парламентських рішень, якими визначаються критерії внесення інформації, порядок подання документів та механізми офіційної верифікації даних.

У контексті аналізу пропозицій, на нашу думку, додаткового уточнення потребують джерела формування та верифікації інформації про полеглих Захисників і Захисниць України, оскільки законодавством уже передбачено функціонування різних державних інформаційних ресурсів, реєстрів та книг пам'яті, що містять персональні дані загиблих осіб. Відсутність чітко визначеного механізму отримання, перевірки та актуалізації інформації може призвести до дублювання даних, виникнення розбіжностей між офіційними відомостями різних органів державної влади, а також ризиків поширення неповної або недостовірної інформації.

Висновки

Вшанування пам'яті полеглих Захисників і Захисниць України є важливою складовою суспільного життя. Територіальні громади, родини загиблих, громадянське суспільство та державні інституції формують нові практики й ритуали пам'яті, спрямовані на збереження свідчень про війну, увічнення подвигу полеглих та передачу історичної пам'яті майбутнім поколінням.

У цьому контексті ініціатива створення Парламентського простору пам'яті полеглих Захисників і Захисниць України є актуальною і такою, що відповідає сучасним підходам державної політики пам'яті.

Водночас окремі положення проекту Постанови, на нашу думку, потребують додаткового опрацювання та узгодження з чинним законодавством у сфері державної політики національної пам'яті, зокрема з урахуванням

⁸ Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо увічнення пам'яті полеглих учасників війн у Книгах пам'яті. Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/hum_social_policy/analytical_notes-hsp/77521.html

розмежування повноважень між суб'єктами реалізації політики вшанування пам'яті Захисників / Захисниць України, а також особливостей функціонування наявних меморіальних та інформаційних ресурсів.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*